

GARÂBET

(bk. GARÎB).

GARÂİBÜ'İ-KUR'ÂN
ve REGÂİBÜ'İ-FURKÂN
(غرائب القرآن و رغائب الفرقان)Nizâmeddin en-Nisâbü'rî'nin
(ö. 850/1446'dan sonra)
Kur'ân-ı Kerîm tefsiri.

Fahreddin er-Râzî'nin *Mefâtîhu'l-ğayb*'ı başta olmak üzere tefsir külliyyatından, hadis, fıkıh, felsefe ve tasavvuf kaynaklarından istifade edilerek yazılmış hacimli bir eserdir. Müellif kitabın uzun mukaddimesinde, Kur'ân-ı Kerîm'in yüceliğine ve tefsir ilminin önemine işaret ettikten sonra bazı dostlarının talepleri üzerine bu eseri telifle karar verdiğini, Fahreddin er-Râzî'nin metodunu takip ettiğini ve onun açıklamalarını özetlediğini, bu arada gerekli gördüğü yerlerde Râzî'nin tefsirindeki bazı meselelerle ilgili düzeltmeler ve ilâveler yaptığını, ayrıca Zemahşerî'nin *el-Keşşâf*'ından ve önemli bulduğu diğer tefsirlerden faydalandığını belirtmekte ve uyguladığı metot hakkında bilgi vermektedir. Mukaddimenin daha sonraki kısmında Kur'ân okumanın fazileti, âdâbı, okumaya istiâze ile başlamanın hükmü, kıraat ihtilâfları, mütevâtir kıraatlar, Kur'ân'ın toplanması, Kur'ân'la ilgili çeşitli terimlerin izahı, vakfın kısımları, önemli tefsir terimleri, Allah kelâmının kıdemi, Kur'ân'dan hüküm çıkarma konularını bir başlık altında incelenmekte, bu arada kitabın adı *Garâ'ibü'l-Kur'ân ve regâ'ibü'l-furkân* şeklinde kaydedilmekte, eserin sonunda ise beş yılda tamamlandığı belirtilmektedir.

Eserde bir veya birkaç âyetin metni kaydedildikten sonra kıraat-i aşere ölçülerine göre kıraat vecihleri sıralanır. Âyetlerin tefsirine başlarken önce bunlar arasındaki münasebet gösterilir; ardından âyetlerin anlamı verilir. Daha sonra kapalı hususlar açıklanır, müteşâbihlerin yorumu yapılır, kinaye, mecaz ve istiarelerin gerçek anlamları belirlenir. Bu arada gerekli görülen yerlerde her mezhebin fikhî meselelere dair görüşleri delilleriyle birlikte aktarılır. Eserde kelâm konularına dair âyetler açıklanırken Sünnî görüşün yanında diğer mezheplerin görüşleri de zikredilmekle birlikte Ehl-i sünnet'in üstünlüğü vurgulanmış,

Nizâmeddin en-Nisâbü'rî'nin *Garâ'ibü'l-Kur'ân ve regâ'ibü'l-furkân* adlı eserinin ilk sayfası (Köprülü Ktp., nr. 147)

muhaliflerin öne sürdüğü iddialar reddedilmiştir. Eserde, Şîa'nın bazı âyetlerle ilgili olarak yaptığı tefsirlere gerekli cevaplar verilmiştir.

Garâ'ibü'l-Kur'ân'da kevnî âyetlerin tefsiri sırasında varlık sırları açıklanırken fizik ve felsefe âlimlerinin tabiat ve varlıkla ilgili görüşleri aktarılmıştır. Bu tür âyetlerin tefsiri, Fahreddin er-Râzî'nin görüş ve açıklamalarının özet halindeki tekrarından ibarettir. Aynı zamanda tanınmış bir sûfi olan müellifin bu eserinde tasavvufî ve işârî te'villere de rastlanmaktadır. Kitapta ayrıca etkileyici öğütlerden, hikmetli sözlerden, eğitici hikâyelerden faydalanma yoluna gidilmiş, böylece âyetlerin kolayca anlaşılması ve eserin aynı zamanda amelî bakımdan da yararlı olması için gayret sarfedilmiştir.

Müellifin de belirttiği gibi eser, sahâbe ve tâbiinden gelen rivayetlerle müte-kaddimîn ve müteahhirîn görüşlerine geniş yer vermektedir. Eseri, *el-Keşşâf* ve *Mefâtîhu'l-ğayb*'daki nakillerin bir araya getirilerek görüşlerin birleştirilip kaynaştırıldığı bir tefsir saymak mümkündür. Ancak sûrelerin faziletine dair

el-Keşşâf'ta kaydedilen hadisler hadis otoritelerince zayıf bulunduğundan *Garâ'ibü'l-Kur'ân*'a alınmamıştır.

Müellif tefsir dışındaki bazı eserlerden de faydalanmıştır. Meselâ hadisler İbnü'l-Esîr'in *Câmi'u'l-uşûl*'ü ile Begavî'nin *Meşâbihü's-sünne*'sinden alınmış, vakf uygulamaları İmam Secâvendî'nin *el-Vakf ve'l-ibtidâ'* adlı eserindeki ölçülere göre gerçekleştirilmiştir. Nüzül sebeplerine dair rivayetler aktarılrken *Câmi'u'l-uşûl*'ün yanı sıra Vâhidî'nin *el-Vasîf*'inden de faydalanılmıştır. Dil konusunda Cevherî'nin *eş-Şihâh*'ına, meânî ve beyân gibi edebî sanatlarda Sekkâkî'nin *Miftâhu'l-ülûm*'una ve benzeri Arapça kaynaklara başvurmuş, fikhî konularla ilgili olarak muteber fikhî kitaplarının yanı sıra özellikle Râfî'nin *Şerhu'l-Veciz*'inden istifade edilmiş, işârî te'villerin çoğu tanınmış sûfi Necmeddîn-i Dâye'nin *Bahrü'l-haka'ik*'inden alınmıştır.

Rivâyet ve dirâyet metotların birleş-tirmesi, Sünnî çizgiyi takip etmekle birlikte diğer mezheplerin görüşlerini de kaydederek bunları ilmî bir üslûpla eleştirmesi, yer yer felsefî ve ilmî açıklamalardan tenkitçi bir metotla faydalanması, tasavvufî açıklamalara ve işârî nüktelere yer vererek irfanla imanı birleştirmesi, ayrıca vakf yerlerini göstermesi, mecaz, temsil, istiare gibi edebî konularını ustalıkla işlemesi vb. özellikleriyle dik-kati çeken *Garâ'ibü'l-Kur'ân*'ın Türkiye'de ve Türkiye dışındaki kütüphanelerde çeşitli yazmaları bulunmaktadır (bk. Brockelmann, II, 273). Eser önce tek başına (I-III, Tahrân 1280), ardından Taberî'nin *Câmi'u'l-beyân*'ının kenarında (I-X, Kahire 1321) basılmış, daha sonra çeşitli tarihlerde bu neşrin ofset bas-kıları yapılmıştır (Beyrut 1392/1972, 1406/1986). *Garâ'ibü'l-Kur'ân* İbrâhim Atve İvaz tarafından tahkik edilip otuz cüz olarak on cilt halinde yayımlanmıştır (Kahire 1381-1391/1962-1971).

BİBLİYOGRAFYA :

Nisâbü'rî, *Garâ'ibü'l-Kur'ân* (nşr. İbrâhim Atve İvaz), Kahire 1381-91/1962-71, I-XXX; Süyûtî, *Buğyetü'l-vu'ât*, I, 525; *Keşfü'z-ẓunûn*, II, 1195-1196; Serkîs, *Mu'cem*, II, 1527; Brockelmann, *GAL Suppl.*, II, 273; Kehmâle, *Mu'cemü'l-mü'ellifîn*, III, 281; Zirikî, *el-A'lâm*, II, 233; Bilmen, *Tefsir Tarihi*, II, 619-620; Hüseyin ez-Zehbî, *et-Tefsir ve'l-müfessirîn*, Kahire 1396/1976, I, 321-332; Âgâ Büzürg-i Tahrânî, *ez-Zer'â ilâ teşâñifî's-Şî'a*, Beyrut 1403/1983, XVI, 31-32; Ali Şevâk İshak, *Mu'cemü muşannefâti'l-Kur'âni'l-Kerîm*, Riyad 1404/1984, III, 114, 299.

ALİ TURGUT